

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
Педагогічний факультет

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
(СИЛАБУС)
«ВПЛИВ ТРИВОЖНОСТІ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ»**

Освітньо-професійна програма Практична психологія
4-й рік навчання, 7-й семестр (для бакалаврів)
Форма навчання (денна, заочна)

Галузь знань
05 Соціальні та поведінкові науки
Спеціальність
053 Психологія
Освітній рівень
Бакалавр

Кафедра
та викладач

Кафедра практичної психології

Викладач: Халько Марина Сергіївна – старший викладач

Лінк на профіль викладача на сайті факультету: https://pf.udu.edu.ua/images/2024_сайт/Халько_Марина_portfolio01.pdf

Лінк на профіль викладача у Google Scholar : <https://scholar.google.com.ua/citations?user=yi4GhRQAAAAJ&hl=uk>

E-mail: m.s.khalko@npu.edu.ua

Лінк на курс в Moodle (для денної форми навчання):

Лінк на курс в Moodle (для заочної форми навчання):

**I. Основна
мета/цілі навчання**

Метою викладання освітнього компоненту «Вплив тривожності на розвиток особистості» є ознайомлення студентів з віковими та індивідуальними формами прояву тривожності, з її причинами та наслідками, способами компенсації та подолання тривоги; розкриття методів психодіагностики та психокорекції тривожності у дітей та підлітків.

Основними завданнями вивчення освітнього компоненту «Вплив тривожності на розвиток особистості» є:
ознайомлення здобувачів із критеріями та ознаками різних видів тривожності: загальної (особистісної), ситуативної (шкільної, міжособистісної), відкритої та прихованої; з віковою динамікою змісту страхів та тривоги у дітей та підлітків; формами прояву тривоги та тривожності та способи їх подолання; ознайомлення із роллю соціально-психологічних та біологічних детермінант у виникненні тривожності; з сутністю та взаємозв'язком понять „тривожність”, „тривога”, та „страх”; оволодіння методами психодіагностики особистісної та ситуативної тривожності у дітей та підлітків; формування навичок психокорекції та профілактики тривожності у дітей та

підлітків; формування навичок надавати рекомендації і проводити просвітницьку роботу з членами родини дітей з підвищеним рівнем особистісної тривожності; оволодіння методами корекційно-розвиваючої роботи з тривожними дітьми та підлітками.

II. Місце навчальної дисципліни в освітній програмі

*Навчальна дисципліна вибіркова
Цикл професійної підготовки*

III. Обсяг навчальної дисципліни

	<i>Денна ф.н. (термін навчання – 3р.10 міс.)</i>	<i>Заочна ф.н. (термін навчання – 3р.10 міс.)</i>
<i>Кількість кредитів</i>	3	3
<i>Загальна кількість годин</i>	90	90
<i>Лекційні заняття</i>	15	8
<i>Практичні заняття</i>	18	4
<i>Лабораторні заняття</i>	-	-
<i>Самостійна робота</i>	57	78

IV. Короткий зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Теоретичні підходи до проблеми формування і прояву тривоги та тривожності в період становлення особистості.

Тема 1.1. Аналіз проблеми тривожності у працях вітчизняних та західних психологів: історія та сучасність. Сутність понять „тривога”, „страх” і „тривожність”.

Зміст теми: Дослідження тривожності у працях філософів 19 ст., психологів 20 ст. Порівняльна характеристика понять «тривога», „страх” і „тривожність”: спільні та відмінні риси. Функції тривожності та її прояви на фізіологічному, поведінковому рівнях. Теорія диференційних емоцій К.Ізарда. Теорія явищ тривожного ряду Ф.Березіна.

Тема 1.2. Психологічна характеристика видів та функцій тривожності. Вплив тривожності на діяльність та розвиток особистості.

Зміст теми: Класифікація видів тривожності за З.Фрейдом, А.Прихожан, К.Спілбергером. Вплив тривожності на успішність навчальної діяльності школярів, соціальну адаптацію у колективі. Поняття базальної тривоги та стратегії оптимізації міжособистісних стосунків за К.Хорні. Поняття комплекс неповноцінності у теорії А.Адлера.

Тема 1.3. Статеві-вікові особливості прояву та змісту тривожності у дітей та підлітків.

Зміст теми: Характер переживань та форми прояву тривоги у дітей та підлітків. Динаміка рівня тривожності у школярів. Статеві відмінності у змісті страхів та інтенсивності прояву тривоги у різний віковий період. Теорія Р.Мея, дослідження А.Прихожан.

Тема 1.4. Роль соціально-психологічних та біологічних детермінант у виникненні тривожності. Тривожність як наслідок порушення батьківсько-дитячих відносин та відносин у системі «вчитель-учень».

Зміст теми: Внутрішні та зовнішні джерела тривожності. Теорія Я.Стреляу, В.Мерліна про роль темперамента у схильності прояву тривожності. Теорія З.Фрейда, К.Роджерса про внутрішній конфлікт особистості як джерело виникнення стану тривоги.. Теорія Г.Салівена та К.Хорні про тривожність як наслідок порушень у міжособистісних стосунках дитини і значущого дорослого.

Змістовий модуль 2. Шляхи та методи психодіагностики, корекції дитячої тривожності.

Тема 2.1. Методи діагностики особистісної та ситуативної тривожності у дітей та підлітків.

Зміст теми: Роль спостереження та проєктивних тестів у дослідженні тривожності у період дитинства. Методики на діагностику окремих видів тривожності у шкільний період (особистісна і ситуативна тривожність, шкільна тривожність). Проєктивні та вербальні тести на виявлення дитячих страхів.

Тема 2.2. Шляхи психокорекції та профілактики дитячої та підліткової тривожності.

Зміст теми: Методи психокорекції тривожності у різних теоретичних напрямках: поведінковому, гуманістичному, психоаналітичному, у гештальт-психології. Окремі види психотерапії страхів і стану тривоги: арт-терапія, казкотерапія, ігрова та пісочна терапія. Етапи корекційної роботи з тривожними дітьми (та батьками).

Тема 2.3. Тренінгова робота з тривожними дітьми та їх батьками.

Зміст теми: Програма тренінгу взаємодії батьків з тривожними дітьми. План та зміст занять. Правила проведення та тривалість окремих занять і всього тренінгу в цілому. Методи роботи у тренінговій групі.

Детальні теми лекційних, практичних занять, питання до іспиту, теми і завдання для самостійної роботи, список джерельної бази та інше містяться на курсі у Moodle:

Лінк на курс в Moodle (для заочної форми навчання):

Лінк на курс в Moodle (для заочної форми навчання):

V. Результати навчання

№	Результати навчання	Компетентності
1	ПР 1: Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.	ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

2	ПР 2: Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	СК1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології. СК2. Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ. СК3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків. СК5. Здатність використовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій. СК6. Здатність самостійно планувати, організувати та здійснювати психологічне дослідження. СК7. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації. СК8. Здатність організувати та надавати психологічну допомоги (індивідуальну та групову). СК9. Здатність здійснювати просвітницьку та психопрофілактичну роботу відповідно до запиту.
3	ПР 5: Обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.	
4	ПР 6: Формулювати мету, завдання дослідження, володіти навичками збору первинного матеріалу, дотримуватися процедури дослідження.	
5	ПР 7: Рефлексувати та критично оцінювати достовірність одержаних результатів психологічного дослідження, формулювати аргументовані висновки.	
6	ПР 8. Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців.	
7	ПР12. Складати та реалізувати програму психопрофілактичних та просвітницьких дій, заходів психологічної допомоги у формі лекцій, бесід, круглих столів, ігор, тренінгів тощо, відповідно до вимог замовника.	
8	ПР18. Вживати ефективних заходів щодо збереження здоров'я (власного й оточення) та за потреби визначати зміст запиту до супервізії.	

VI. Порядок і критерії оцінювання

Форми поточного контролю: Модульні контрольні роботи.

Методи поточного контролю: усне опитування, тести, практичні завдання.

Форма підсумкового контролю: Залік

Методи підсумкового контролю: письмове опитування (закриті та відкриті питання) та 1-не практичне завдання)

Розподіл балів, які отримують студенти

Поточний контроль								Сума
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2				
Тема 1.1	Тема 1.2	Тема 1.3	Тема 1.4	МКР	Тема 2.1	Тема 2.2	Тема 2.3	МКР

10	5	10	10	20	10	10	5	20	100
----	---	----	----	----	----	----	---	----	-----

Розрахунок рейтингових балів за видами контролів (Денна ф.н.)

№ п/п	Види діяльності	Коефіцієнт (вартість) виду	Кількість робіт	Результат
1	Практична робота на заняттях (усні відповіді, тести)	5	6	30
2	Самостійні роботи / лабораторні роботи / участь у вебінарах/тренінгах, що відповідають тематиці даного курсу*	5	6	30
3	Модульні контрольні роботи	20	2	40
Підсумковий рейтинговий бал				100

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного та модульного контролів (Заочна ф.н.)

№ п/п	Види діяльності	Коефіцієнт (вартість) виду	Кількість робіт	Результат
1	Практична робота на заняттях (усні відповіді, тести)	10	2	20
2	Самостійні роботи / участь у вебінарах/тренінгах, що відповідають тематиці даного курсу*	20	3	60
3	Модульні контрольні роботи	20	1	20
Підсумковий рейтинговий бал				100

*Здобувачу можуть зараховуватися бали за неформальну освіту (участь у професійних семінарах, вебінарах, тренінгах тощо) з відповідних тем курсу (замість окремих видів практичної чи самостійної роботи з курсу). Для цього студент має представити сертифікат учасника і підготувати короткий звіт-аналіз опрацьованих питань.

Важливі зауваги щодо оцінювання!

Якщо навчальна дисципліна завершується екзаменом, максимальна кількість балів, яку здобувач може набрати протягом семестру - 60. Максимальна кількість балів за екзамен – 40. Разом – 100 балів.

До початку заліково-екзаменаційної сесії (якщо вивчення навчальної дисципліни завершується екзаменом) здобувач повинен набрати мінімум **35 балів**. Цей бал не означає зарахування, він просто дає здобувачеві право скласти екзамен. Якщо здобувач не отримав 35 балів, у наступному семестрі він проходить ці навчальні дисципліни повторно на платній основі.

Критерії оцінювання

Під час усних відповідей: повнота та правильність розкриття питання; логіка викладення, культура мовлення, впевненість та аргументованість, використання у відповіді посилань на інформацію з основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників та інших методичних видань тощо), аналітичні міркування, вміння робити порівняння та самостійні оцінні судження, висновки.

Під час виконання письмових завдань: повнота та правильність розкриття питання, цілісність, системність, логічна послідовність, вміння формулювати самостійні висновки, ступінь сформованості практичних умінь, досвід творчої та пошукової діяльності, акуратність оформлення письмової роботи.

Рівні відповідності критеріям

Високий рівень (90 – 100 балів). Здобувач засвоїв зміст навчальної дисципліни повністю, вільно володіє навчальним матеріалом, успішно і креативно розв'язує завдання різних видів складності, аргументовано висловлює свої думки, займається самоосвітою, може брати активну участь в наукових та творчих проектах. Виконав усі практичні / самостійні завдання правильно та ґрунтовно. Демонструє здатність пов'язувати теоретичні знання з курсу з практичним досвідом професійної діяльності.

Достатній рівень (80 – 89 балів). Здобувач засвоїв зміст навчальної дисципліни в необхідному обсязі, володіє навчальним матеріалом, виконав завдання до кожної теми, проте у відповідях допускає деякі неточності. Уміння продуктивні, проте без вияву творчості. Здатен працювати самостійно, проте допускає неточності.

Середній рівень (70 – 79 балів). Здобувач засвоїв зміст навчальної дисципліни в повному обсязі, але його знання містять неточності та помилкові судження, уміння проявляються на репродуктивному рівні. Здобувач не може сформулювати самостійні оцінні судження та висновки.

Задовільний рівень (65 – 69 балів). Здобувач загалом опанував навчальну дисципліну, але більшість тем засвоїв поверхово, частково. При виконання практичних завдань допускає помилки та потребує допомоги викладача чи колег-студентів.

Низький рівень (60 – 64 балів). Здобувач засвоїв навчальну дисципліну поверхово, володіє навчальним матеріалом на елементарному рівні, демонструє фрагментарні знання, не може самостійно викласти більшість практичних завдань. Виконав частину практичних / самостійних завдань з суттєвими помилками та недоліками.

Незадовільний рівень: 35 – 59 балів з можливістю повторного складання. Здобувач не засвоїв більшості тем, володіє елементарними знаннями з навчальної дисципліни, не вміє логічно, послідовно, грамотно висловлювати думку, практичні уміння не сформовані; **0 – 34 балів з обов'язковим повторним вивченням навчальної дисципліни.** Здобувач не виконав більшості завдань, не володіє навчальним матеріалом, змістом курсу не оволодів.

VII. Політика курсу

Політика щодо відвідування: здобувачі дотримуються вимог чинного законодавства України, Статуту УДУ імені Михайла Драгоманова (<https://udu.edu.ua/resursy/normatyvni-dokumenty/statut-ukrayinskoho-derzhavnogo-universytetu-imeni-mykhayla-drahomanova>) і Правил внутрішнього розпорядку УДУ імені Михайла Драгоманова (<https://udu.edu.ua/resursy/normatyvni-dokumenty/nakaz/pravyly-vnutrishnoho-rozporiadku-udu-imeni-mykhayla-drahomnaova>) відвідують заняття відповідно розкладу, дотримуються етичних норм поведінки. Усі учасники освітнього процесу дотримуються загальноприйнятих моральних принципів, правил поведінки та корпоративної культури; підтримувати атмосферу доброзичливості, відповідальності, порядності й толерантності. Відвідування занять з курсу є обов'язковим за визначеним деканатом розкладом. За об'єктивних причин (лікарняний, заява) заняття може бути відпрацьованим. Атмосфера на заняттях повинна бути творчою, відкритою до конструктивної критики. Недопустимі запізнення на заняття; списування.

Політика щодо дедлайнів і перескладання. Усі завдання передбачені навчальною програмою мають бути виконані у встановлений викладачем термін. Практичні та самостійні завдання виконуються вчасно та здаються викладачу у визначені ним терміни. Роботи, що здаються з порушенням термінів без поважних причин, оцінюються нижчою оцінкою (75% від максимальної оцінки).

Якщо здобувач отримав незадовільну оцінку під час екзамену, в нього виникає академічна заборгованість. Повторно скласти атестацію він повинен до початку наступного семестру в терміни, визначені деканатом.

Якщо здобувач не погоджується з оцінкою підсумкової атестації, він може в день оголошення результатів подати в деканат апеляційну заяву. Наступного дня проводиться засідання апеляційної комісії. За письмового екзамена повторне опитування не проводиться. За усного комісія надає здобувачеві право продемонструвати свої знання. Про порядок складання екзаменів, перескладання і оскарження результатів див. «Положення про організацію освітнього процесу».

У разі неатестації перескладання відбувається з дозволу деканату. Здобувачі можуть здійснювати перескладання результатів навчання відповідно до «Положення про організацію освітнього процесу в УДУ імені Михайла Драгоманова», «Положення про порядок контролю якості знань студентів УДУ імені Михайла Драгоманова», «Положення про порядок ліквідації академічної заборгованості студентами УДУ імені Михайла Драгоманова» (посилання на Положення: <https://udu.edu.ua/resursy/normatyvni-dokumenty>).

Політика щодо конфліктних ситуацій. Вирішення конфліктних ситуацій у ЗВО здійснюється відповідно до «Положення про врегулювання конфліктів в УДУ імені Михайла Драгоманова» (<https://udu.edu.ua/resursy/normatyvni-dokumenty/nakaz/polozhennia-pro-vrehuliuvannia-konfliktiv-v-udu-imeni-mykhaila-drahomanova>). Між учасниками освітнього процесу здійснюється партнерська взаємодія, толерантність і повага до кожної особистості.

Політика щодо академічної доброчесності ґрунтується на засадах «Положення про академічну доброчесність в УДУ імені Михайла Драгоманова» (<https://udu.edu.ua/resursy/normatyvni-dokumenty/nakaz/polozhennia-pro-akademichnu-dobrochesnist-udu>). Викладач ознайомлює здобувача вищої освіти з правилами поведінки на заняттях, користуванням засобами електронного зв'язку, недопущенням академічного плагіату, фальсифікації, фабрикації, списування, акцентує увагу на заборону використання додаткових джерел інформації під час оцінювання знань, при використанні Інтернет-ресурсів зазначається використане джерело. Під час навчання учасники освітнього процесу зобов'язані дотримуватися академічної доброчесності: етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової діяльності. Дотримання академічної доброчесності здобувачами передбачає: самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю (для осіб з особливим освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їх індивідуальних потреб і можливостей); посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень, відомостей; дотримання норм законодавства про авторське право; надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності.

Умови для інклюзивного вивчення освітнього компонента: дана навчальна дисципліна може викладатися для людей з особливими освітніми потребами. Форми і методи інклюзивного навчання обираються з урахуванням індивідуальних потреб здобувача. Обов'язково поєднуються фронтальні, індивідуальні та групові ФОНД. Традиційні методи навчання поєднуються з інтерактивними і спеціальними (методи педагогічного супроводу та корекції, тощо).

VIII. Основні інформаційні ресурси

1. Васьківська С.В. Про дитячу тривожність //Початкова школа.–1993.– № 9.–С. 8-11.
  2. Ведяев Ф. Емоційно-стресові стани. – К., 1979. – 54 с.
  - 3.Ентоні М., Рова Карен. Розлад соціальної тривоги.– Львів:
  4. Маркер К., Ейлворд Е. Генералізований тривожний розлад. – Львів: Свічадо, 2017. – 123 с.
  5. Макух О.І. Особливості межових психічних станів молодших школярів у процесі навчальної діяльності: автореф. дис.. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психо-логія». – К., 2009. – 24 с.
  6. Моліцька М. Терапевтичні казки. – Львів: «Свічадо», 2009. – 200 с.
  - 7.Ольховецький С.М. Психологічні чинники та засоби подолання страхів у підлітковому та молодшому юнацькому віці: дис.. канд. псих. наук: 19.00.07 / Ольховецький Сергій Миколайович. – К., 2007. – 223 с.
-

-
8. Складенко О.М. Психологічні детермінанти та психокорекція шкільних страхів у молодших школярів: дис... канд. психол. наук: 19.00.07. – К., 2005. – 246 с.
  9. Співак Л.М. Особливості шкільної тривожності молодших школярів із труднощами у навчанні // Психологія: Зб. Наук. Праць. Вип. 3. – К.: НПУ, 1998. – С. 132-136.
  10. Ставицька С.О. Прояв та подолання особистісної тривожності у школярів. Психологія. 1998. С. 168–173.
  11. Стоссел С. Епоха тривожності. Страх, надії, неврози і пошуки душевного спокою. – Київ: Центр навчальної літератури, 2019. – 450 с.
  12. Томчук С., Томчук М. Психологія тривоги, страху та агресії особистості в освітньому процесі. – Вінниця: КВНЗ «ВАНО», 2018. – 200 с.
  13. Фройд З. По той бік принципу задоволення. – Харків: Фоліо, 2019. – 155 с.
  14. Шебанова В.І. Дослідження тривожності у дітей молодшого шкільного віку // Педагогіка і психологія. – 2001. – №2. – С. 108-117.
  15. Шукалова О.С. Вплив батьківського відношення на особливості пізнавального інтересу молодших школярів // Вісник ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Психологія. – Харків: ХНПУ, 2008. – Вип. 28. – С. 172-179.
  16. Ялом І. Вдивляючись у сонце. Долаючи страх смерті. – Київ: КСД, 2020. – 334 с.

Розширений список джерел та інформаційних ресурсів з навчальної дисципліни розміщено у системі MOODLE.

---

*Обговорено та затверджено на засіданні кафедри практичної психології
(Протокол № 6 від 15 січня 2025 р.)*